

FAKULTA PEDAGOGICKÁ ZÁPADOČESKÉ UNIVERZITY V PLZNI
ČESKÁ ASOCIACE PEDAGOGICKÉHO VÝZKUMU

Etické a sociální aspekty v oblasti vzdělávání a pedagogickém výzkumu

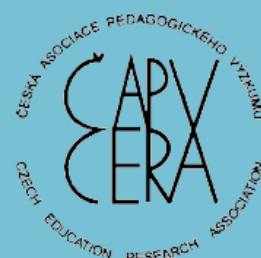
SBORNÍK Z XXIII. KONFERENCE
ČESKÉ ASOCIACE PEDAGOGICKÉHO VÝZKUMU
KONANÉ VE DNECH 16. – 18. ZÁŘÍ 2015
V PLZNI

Dagmar Šafránková, Ladislav Podroužek, Josef Slowík (eds.)

2015

FAKULTA PEDAGOGICKÁ
ZÁPADOČESKÉ
UNIVERZITY
V PLZNI

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Etické a sociální aspekty v oblasti vzdělávání a pedagogickém výzkumu

Sborník z XXIII. konference České asociace pedagogického výzkumu

Recenzenti:

doc. PhDr. Jan Šiška, Ph.D.

doc. PaedDr. Ladislav Podroužek, Ph.D.

PhDr. Dagmar Šafránková, Ph.D.

Editoři:

PhDr. Dagmar Šafránková, Ph.D.

doc. PaedDr. Ladislav Podroužek, Ph.D.

PhDr. Josef Slowík, Ph.D.

Publikace neprošla jazykovou úpravou. Za jazykovou a obsahovou správnost odpovídají autoři jednotlivých příspěvků.

Sborník byl vydán s finanční podporou Akademie věd ČR.

ISBN 978-80-261-0551-0

© Vydala Západočeská univerzita v Plzni v roce 2015

Obsah

Úvod	5
Tématické zaměření a zhodnocení sekcí	6
Etické a morální aspekty v přístupu k výzkumu „moderních“ dějin pedagogiky (<i>Tomáš HUBÁLEK</i>)	10
Zpětná vazba v písemném projevu v hodinách angličtiny (<i>Kateřina NOVOTNÁ</i>)	17
Možnosti využití metody ukotvujících vinět při měření podvádění žáků ve školách (<i>Hana VOŇKOVÁ, Stanislav BENDL, Ondřej PAPAJOANU</i>)	26
Sociálne súvislosti rozvoja jazykových spôsobilostí detí pri vstupe do základnej školy (<i>Simoneta BABIAKOVÁ</i>)	36
Meniaca sa spoločnosť a meniace sa dieťaťa (<i>Mariana CABANOVÁ</i>)	47
Jak se začínající vysokoškoláci adaptují na vysokoškolské studium a jak ho organizují? (<i>Lenka DEJMALOVÁ</i>)	53
Klíma v školskej triede ako súčasť merania indikátorov kvality školy (<i>Eva FÜLÖPOVÁ</i>)	65
Výchovné metody učitelův základných a stredných škôl a ich percepcia žiakmi (<i>Imrich IŠTVAN</i>)	79
Skupina digitálních domorodců na základních a středních školách (<i>Lenka JANSKÁ</i>)	92
Analýza výkonové orientace žáků gymnázia (<i>Kateřina KUBÍKOVÁ, Alena SZACHTOVÁ</i>)	103
Analýza postojů studentů vysoké školy k formám, metodám a nástrojům využívaných při jejich vzdělávání (<i>Milan KLEMENT</i>)	116
Sociálne psychologické kontexty pohybové inteligencie u žáků na 2. stupni ZŠ (<i>Vladimíra LOVASOVÁ, Václav HOLEČEK</i>)	128
Žáci v málotřídní škole očima jejich rodičů: zjišťování postojů k výchově a vzdělávání (<i>Magdalena MARKOVÁ, Josef NOTA</i>)	139
Komunikační a interakční děj na standardní a alternativní škole (<i>Nikola SKLENÁŘOVÁ</i>)	147
Postoje učitelův ku školskej reforme – základný predpoklad jej úspechu (<i>Beata KOSOVÁ, Štefan PORUBSKÝ</i>)	161
Kurikulárna reforma očami jej aktérov – ako vnímajú jej pozitíva a negatíva učitelia jednej školy (<i>Alena DOUŠKOVÁ</i>)	168
Osobnost učitele zavádějícího metodu ovlivňující klima třídy (<i>Marie NAJMONOVÁ</i>)	178
Výzkum profesních kompetencí studentů učitelství v závěru jejich studia (<i>Jitka NOVOTOVÁ, Kateřina HAVRANCOVÁ, Barbora MÜLLEROVÁ</i>)	183
Znalosti budoucích učitelů o epilepsii a jejich postoje k lidem s touto nemocí (<i>Dana BRABCOVÁ, Jiří KOHOUT, Pavel KRŠEK</i>)	193
Učitel a jeho současná profesní dilemata (<i>Petr URBÁNEK</i>)	204
CLIL v dalším vzdělávání pedagogických pracovníků. Sonda na dvou českých základních uměleckých školách (<i>Zdeněk VAŠÍČEK</i>)	212
Využívání CLILu ve výuce (<i>Jan WOSSALA</i>)	223

Klíma školy, spokojnosť s klímou školy, vzťah klímy školy so vzdelávacími výsledkami (<i>Martina BUKVAJOVÁ</i>).....	231
Metodologické a etické souvislosti výzkumu žáků na 1. stupni ZŠ (<i>Helena HEJLOVÁ</i>).....	239
Hodnocení kurikula škol z pohledu konceptu společného dobra (<i>Monika SOUČKOVÁ, Jan VYHNÁLEK</i>).....	247
Výběr metod v edukaci seniorů (<i>Petra KADUCHOVÁ</i>).....	254
Aktivizační metoda a klima výuky (<i>Dana VICKERKOVÁ, Štefan CHUDÝ, Alena OPLETALOVÁ, Imron W. HARITS</i>).....	269
Kurikula pro předškolní vzdělávání z hlediska etického a sociálního aspektu ve francouzsky a německy mluvících zemích v Evropě (<i>Jana UHLÍŘOVÁ, Barbora LOUDOVÁ STRALCZYNSKÁ</i>).....	281
Sociální potřeby seniorů účastnících se institucionálního vzdělávání (<i>Barbora TALLOVÁ, Alena PETROVÁ</i>).....	293
Způsoby užívání učebních materiálů a studijní zvyky vysokoškolských studentů (<i>Zuzana SIKOROVÁ, Iva ČERVENKOVÁ</i>).....	302
Internet – prostředí podporující učení? (<i>Jitka JURSOVÁ</i>).....	314
Hodnotenie vplyvu univerzitného pastoračného centra na osobu študenta (<i>Ján KNAPÍK</i>).....	326
Prijatie reportu o pridanej hodnote vo vzdelávaní riaditeľmi škôl na Slovensku (<i>Mária KOLKOVÁ, Jana TRAJOVÁ</i>).....	338
Čtení nahlas jako možnost využití sociálního kontextu pro rozvoj čtenářské gramotnosti (<i>Eva DRASKÁ, Pavla SOVOVÁ</i>).....	349
Prosociální kritéria inkluzivního vzdělávání (<i>Josef SLOWÍK</i>).....	363
Přínos vzdělávacího oboru Výchova ke zdraví z pohledu žáků základních škol (<i>Michal SVOBODA</i>).....	371
Výukové strategie podporující hodnoty inkluze na prvním stupni základní školy (<i>Jana KRATOCHVÍLOVÁ</i>).....	381
Program konference	390
Doktorské semináře	404
Symposium	405
Seznam účastníků konference	406
Organizační výbor konference	413

Úvod

Vážené kolegyně, vážení kolegové,

po sborníku anotací je nyní před Vámi elektronický sborník kompletních příspěvků XXIII. ročníku konference České asociace pedagogického výzkumu, která se uskutečnila ve dnech 16. – 18. září 2015 v Plzni a jejímž organizátorem byla katedra pedagogiky Fakulty pedagogické Západočeské univerzity v Plzni.

Hlavním tématem konference byly etické a sociální aspekty v oblasti vzdělávání a pedagogickém výzkumu. Toto ústřední téma bylo rovněž stěžejním bodem úvodního plenárního jednání konference. Velmi podnětný a zajímavý náhled v oblasti pedagogické teorie a výzkumu nabídli PhDr. Filip Smolík, Ph.D. z AV ČR v příspěvku *Etika výzkumu v behaviorálních vědách: praktické zkušenosti a výzvy* a Mgr. Petr Knecht, Ph.D. s příspěvkem *O strašáku excelentního publikování a predátorských časopisech*.

Ústřední téma konference bylo rozvíjeno v jednotlivých příspěvcích a následných diskuzích ve všech sedmi sekcích konference (sedmá sekce byla posterová) po dobu dvou dnů. V průběhu jednání v sekcích zazněla více jak stovka příspěvků a deset prezentací posterů. Všechny sekce byly tematicky velmi zajímavé a podnětné pro oblast teorie a praxe pedagogického výzkumu. Značný zájem byl pak o sekci zaměřenou na procesy a výsledky výchovy a vzdělávání, dále o sekci orientovanou na učitele a jiné pedagogické pracovníky a konečně i o sekci věnovanou vychovávanému a vzdělávanému jedinci. Organizátoři konference nabídli účastníkům také sympozium zaměřené na akční výzkum výukové komunikace (vedl Mgr. Roman Švaříček, Ph.D. a kol.) a dva doktorské semináře zaměřené na práci s daty v mezinárodních vzdělávacích studiích (vedl PhDr. Ing. Petr Soukup) a dialogicky orientovanou analýzu výukových interakcí (vedl Mgr. František Tůma, Ph.D.). Podrobnější informace o průběhu a výstupech konference najdete na webových stránkách <http://capv-2015.webnode.cz>.

V elektronickém sborníku naleznete jak výstupy ze sekcí, tak kompletní příspěvky odevzdané autory. Sborník je současně doplněn o program konference a anotace doktorského semináře a sympozia. Pevně věříme, že příspěvky uveřejněné v tomto sborníku budou pro Vás inspirací k dalšímu pedagogickému výzkumu, Vaší vědecké činnosti a poznávání pedagogické teorie a praxe.

XXIII. konference České asociace pedagogického výzkumu přinesla pro nás organizátory nejen mnoho zajímavého při plánování a realizaci konference, ale i nové chápání vědy a výzkumu v etickém a sociálním kontextu, upevnění stávajících přátelských kontaktů a navázání kontaktů nových. Konference se stala podnětným prostředím pro další motivaci a poznávání teorie a praxe pedagogických věd a pedagogického výzkumu.

Dagmar Šafránková a Ladislav Podroužek

Meniaca sa spoločnosť a meniace sa dieťa¹

Changing society, changing child

Mariana CABANOVÁ

Abstrakt: Dvadsiate storočie je nazývané aj storočím dieťaťa. Vplyvom vývoja spoločnosti sa mení aj žiak a jeho charakteristiky na začiatku školskej dochádzky. (Hejlová a kol. 2013) Pozornosť je venovaná sociálnym aspektom vzdelávania a významným zmenám v spoločnosti. Autorka poukazuje na potrebu poznávania sociokultúrneho prostredia žiaka v kontexte inkluzívneho vzdelávania.

Kľúčové slová: dieťa/žiak, sociokultúrne prostredie, vzdelávanie, učiteľ

Abstract: The twentieth century is called the century of the child. Influence the development of society, changing the pupil and its characteristics at the beginning of schooling. (Hejlová et al., 2013), attention is paid to the social aspects of education and significant changes in society. The author points to the need for student learning socio-cultural environment in the context of inclusive education.

Key words: child/pupil, socio-cultural environment, education, teacher

1 Úvod

Dvadsiate storočie je nazývané aj storočím dieťaťa. V predchádzajúcom storočí sa však nemenil len pohľad na dieťa a jeho fungovanie v spoločnosti. Menil a neustále sa mení aj svet okolo nás a to ovplyvňuje aj charakteristiky žiaka na prahu vzdelávania. Prebiehajúce zmeny v spoločnosti, ako je napr. globalizácia, migrácia obyvateľstva, ale aj komfortnejší spôsob života v porovnaní s predchádzajúcim obdobím, poukazujú na nevyhnutnosť neustáleho poznávania žiaka na začiatku školskej dochádzky. Uvedomujeme si, že existujú zaužívané a v psychológii detailne špecifikované prejavy žiakov, ktoré sú dané ich vekovými osobitosťami v oblasti kognitívneho, afektívneho a socio-morálneho a somatického vývinu a ktoré by učiteľ mal brať do úvahy. Avšak vzdelávanie neovplyvňujú len ich charakteristiky. V nemeckej literatúre sa stretávame s pojmom *Kind-Umfeld analyse*, ktorý je považovaný za jeden z interakčných diagnostických modelov. Predmet základného diagnostického šetrenia je žiak, rodičia, učitelia a ďalšie osoby z významných sociálnych prostredí, ktorých je žiak súčasťou. Systémový pohľad je nevyhnutný a predmetom diagnostického šetrenia sú podmienky pôsobenia žiaka v domácom prostredí, škole, školských kluboch a v rovesníckych skupinách. (Carle, 2001) Diverzita sociokultúrneho prostredia, v ktorom dieťa/žiak na začiatku povinnej školskej dochádzky je veľmi široká. A aj v slovenských podmienkach

¹ Príspevok je výsledkom riešenia projektu VEGA 1/0598/15 s názvom Dieťa na prahu vzdelávania a jeho svet, ktorého zodpovednou riešiteľkou je prof. PhDr. Bronislava Kasáčová, CSc.

diverzita populácie z hľadiska rasy, etnika, jazyka, kultúry, socioekonomickej triedy, schopností, rodinného usporiadania a schopností odzrkadľuje aj v školskej triede. Nie je cieľom tejto štúdie spracovať široký diapazón diverzity školskej populácie. Považujeme za dôležité upozorniť na zmeny v slovenskej spoločnosti. Zameriavame sa najmä na zmeny v štruktúre rodinného prostredia, ktoré podľa nášho názoru významne ovplyvňujú aj vstupné charakteristiky a vzdelávanie žiakov na primárnom stupni školy.

2 Premeny detstva ako dôsledok zmien spoločnosti

Charakteristiky dieťaťa na prahu vzdelávania sa mení. K týmto názorom dospievajú nielen učitelia z praxe, ale aj odborná verejnosť. Autorky Hoffman, Hornauff, (2007, podľa Szabová, Vodičková & Stupková, 2012) opisujú ambivalenciu tzv. fenoménu zmeneného detstva. Súčasné deti žijú spravidla v materiálne veľmi dobre vybavenom prostredí, majú veľa možností na rozvoj, cenou za to je menej prirodzené, „obyčajne“ tráveného času, kde si dieťa samo hľadá zamestnanie. Dieťa zažíva menej spontánnych, nepripravených, neštruktúrovaných, „netechnických“ aktivít, čo znamená menej voľného pohybu, voľných hier a činností. Menej príležitostí pre prirodzené osvojovanie a zlepšovanie si svojich zručností. Preto sa čoraz častejšie stretávame u detí s oslabením motorických zručností (nevedia si zaväzovať šnúrky, nevedia strihať, kresliť, sú neobratnejšie, nemotornejšie), s deficitmi v ich samostatnosti, tvorivosti, s neschopnosťou zaujať sa činnosťou, koncentrovať svoju pozornosť, prípadne sú deti neposlušné a agresívne, emocionálne nestabilné. Súčasne sa veľmi zvyšujú nároky na deti. Následkom je telesná a psychická záťaž a sociálna odťažitosť, až príliš skoré dospievanie. Ak deti nezažijú dostatok bezpečia a podpory, nezískajú dosť istoty vo vlastnom slobodnom konaní a v dialógoch s inými, trpí kvalita vzťahov, nerozvíja sa dostatočne ich sebaistota a sebavedomie. Opravilová (2013) uvádza, že aktivita ako prirodzená potreba sa pod vplyvom permanentného, z vonku stimulovaného nátlaku zmenila zo spontánnej činnosti na povinnú pohotovosť k činnosti. Dieťa je vedené k tomu, aby sústredilo energiu na rýchle a okamžité výsledky čo mu bráni v jeho slobodnom rozhodovaní. Taktiež tvrdí, že výchovný priestor ovláda premyslená ponuka, ktorá sa blíži individuálnej aj spoločenskej manipulácii. Bruner uvádza (2006), že množstvo ťažkostí žiakov v edukačnom procese nie je dôsledkom nejakých deficitov alebo oslabení, ale v neschopnosti a nechote prekonávať samých seba a zdolať prekážky. Aj tento už osvojený postoj môže byť dôsledkom vplyvu spoločnosti a rodinného prostredia. Uvedené základné charakteristiky sú podľa nášho názoru dôsledkom významných zmien, ku ktorým v poslednom období dochádza a medzi ktoré podľa nášho názoru patrí aj diverzita rodinného prostredia dieťaťa/žiaka.

2.1 Diverzita spoločnosti ak výzva pre vzdelávanie

Dostupnosť a zvýšené možnosti cestovania majú ďalekosiahly dopad na systém vzdelávania a vzdelávacie obsahy. Množstvo ľudí vidí lepšie možnosti pre svoje uplatnenie a uplatnenie svojich najbližších mimo hraníc svojej rodnej krajiny. Najmä vo vyspelých krajinách percentuálne zastúpenie migrantov v celej populácii stúpa. Narastajúca diverzita má ďalekosiahly dopad na vzdelávanie a núti nás prehodnotiť úlohu, školy a aj učiteľa vo vzdelávaní. (OECD, 2013) Napriek tomu, že v spoločnosti vystupujú zástancovia a aj oponenti multikulturalizmu ako takého, migrácia obyvateľstva (z rôznych dôvodov) je súčasťou dnešnej spoločnosti. A deti migrantov musia byť taktiež vzdelávané. Samotné vzdelávanie však ovplyvňuje nielen počet migrantov v triede. Je zrejmé, že deti z majoritnej kultúry prichádzajú do kontaktu s inými kultúrami aj mimo prostredia školy a tak môže pod vplyvom miešania kultúr dochádzať k zmene zaužívaných vzorcov správania a konania.

(Kasáčová, Vančíková, 2010) Dieťa nevyrastá v jednej minoritnej kultúre, ale je ovplyvňované aj kultúrou najbližších priateľov a rovesníkov v materských školách, vzorce správania ktorých preberá a modifikuje. Vzdelávanie v multikultúrnom prostredí kladie na učiteľa primárneho vzdelávania veľké nároky. Zaužívané symboly a formy neverbálneho vyjadrovania sa v komunikácii sú závislé od kultúry, v ktorej dieťa vyrastá. Nie vždy minoritná kultúra rešpektuje sociálne normy správania sa minority. A tak aj z toho dôvodu môže žiak po nástupe do základnej školy na plnenie povinnej školskej dochádzky vykazovať prejavy správania, ktoré môžu byť učiteľom vnímané ako rizikové. Práve preto považujeme za dôležité a vo vzdelávaní vysoko významné poznanie základných vzorcov správania sa minoritných kultúr učiteľmi primárneho vzdelávania. A to aj napriek tomu, že zastúpenie iných kultúr nie je v slovenskej populácii vysoké. Skutočnosť je však taká, že hoci sa Slovensko neradí medzi najvyspelejšie krajiny Európy percentuálne zastúpenie migrantov sa od roku 1985 do roku 2010 podľa dostupných štatistík (OECD, 2013) strojnásobilo z 0,78 % na 2,41 %. Nepredpokladáme, že sa vzhľadom na dianie vo svete bude zastúpenie migrantov v slovenskej populácii znižovať. Ale považujeme za nevyhnutné, aby sa ľudia učili prijímať a akceptovať aj inú kultúru.

2.2 Diverzita rodinného prostredia

Jedna definícia rodiny neexistuje, neexistuje ani jej jediný model, zložitost' a rôznorodosť spoločnosti sa odráža v rozmanitosti rodín. Výskumy však ukazujú, že ústrednou hodnotou v živote súčasných detí je stále rodina. (Duchovičová 2013, s. 159) Keďže rodina je neustále ústrednou hodnotou v živote súčasných žiakov, mala by sa jej venovať aj pedagogických výskumoch patričná pozornosť. Ako sa chceme zaoberať rodinným prostredím dieťaťa/žiaka považujeme za nevyhnutné uviesť, že rodinné prostredie sa stáva stále rozmanitejším. Súčasnú spoločnosť podľa Mendelovej charakterizuje (2014) vysoká spoločenská tolerancia voči novým formám spolužitia. Zmeny v základnej štruktúre rodiny ako aj forme spolužitia rodičov nezaopatrených detí/žakov je celospoločenský trend nielen na Slovensku, ale aj v iných krajinách (pozri tab. 1).

Tabulka 1

Rozloženie nezaopatrených detí podľa typu rodinného prostredia (podľa OECD, 2011)

	Percentuálne zastúpenie detí žijúcich s:				Spolu %	% detí v multigeneračných domácnostiach
	Žiadny rodič	1 rodič	kohabitanti	manželia		
Austrália	2,6	16,8	81,0		100	:
Rakúsko	2,2	14,3	7,4	76,1	100	7,5
Belgicko	2,5	16,2	13,7	67,7	100	2,2
Kanada	0,0	22,1	11,0	66,9	100	:
Česká republika	0,6	14,9	8,2	76,3	100	7,7
Dánsko	1,5	17,9	15,1	65,6	100	0,4
Estónsko	1,9	21,8	23,9	52,5	100	12,0
Fínsko	0,9	14,4	15,8	68,9	100	0,6
Francúzsko	0,9	13,5	21,0	64,5	100	1,8
Nemecko	1,3	15,0	5,5	78,2	100	0,9

Grécko	1,2	5,3	1,2	92,3	100	6,5
Maďarsko	0,8	15,4	9,9	73,9	100	11,6
Írsko	1,9	24,3	5,9	67,9	100	4,5
Taliansko	0,8	10,2	5,2	83,9	100	5,0
Japonsko	0,0	12,3	87,7		100	:
Luxembursko	0,3	10,2	6,9	82,6	100	2,8
Holandsko	0,3	11,1	13,1	75,5	100	0,3
Nový Zéland	0,0	23,7	76,3		100	:
Poľsko	0,8	11,0	9,2	79,0	100	22,0
Portugalsko	2,9	11,9	9,7	75,5	100	11,6
Slovensko	1,1	10,6	3,7	84,7	100	17,6
Slovinsko	0,6	10,4	19,5	69,4	100	13,7
Španielsko	1,2	7,2	7,9	83,7	100	5,8
Švédsko	1,3	17,6	30,5	50,6	100	0,3
Švédsko	0,1	15,2	84,7		100	:
Veľká Británia	1,4	21,5	12,6	64,5	100	3,4
Spojené štáty Americké	3,5	25,8	2,9	67,8	100	:
OECD27 average	1,3	14,9	11,3	72,5	100,0	6,6

Žiaci už počas svojho vzdelávania žijú vo viacerých rôznych rodinách. V spoločnosti môžeme sledovať narastajúci pokles sobášov a zvyšujúci sa trend rozvodovosti, ako aj dlhodobo sledovať zvyšujúci sa podiel neúplných rodín len s jedným rodičom, ako aj stále častejšie spolužitie bez uzavretia manželstva. Žiaci už počas svojho vzdelávania žijú vo viacerých rôznych rodinách. V roku 2008 takmer 15 % všetkých rodín s nezaopatrenými deťmi v 15 krajinách tvoria rodiny len s jedným rodičom, pričom napr. v Írsku a Dánsku je to viac ako 20 %. Obdobný trend môžeme sledovať aj na území Slovenskej republiky. Narastá taktiež počet detí žijúcich s jedným z rodičov a v roku 2005 žilo s jedným rodičom na Slovensku už 11 % nezaopatrených detí. (OECD, 2015) a tento trend neustále narastá (tab. 2).

Tabulka 2

Rozloženie nezaopatrených detí podľa typu rodinného prostredia (podľa OECD, 2015)

Typ domácnosti	Rok								
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Žijúce s rodičmi, ktorí uzavreli manželstvo	88,3	87,7	86,3	87,4	86,9	83,2	83,4	83,2	81,9
S dvoma kohabitujuúcimi partnermi	0,3	0,6	0,7	0,9	1,1	2,9	3,3	3,5	4,1
S jedným rodičom	11,0	10,6	11,9	11,1	11,4	13,2	12,9	12,9	13,5
iné	0,5	1,1	1,0	0,7	0,6	0,7	0,4	0,4	0,4

Medzi dlhodobé trendy môžeme zaradiť aj zvyšujúci sa vek matky pri narodení prvého dieťaťa. Na Slovensku sa od roku 1995 do roku 2012 zvýšil priemerný vek matky pri narodení prvého dieťaťa o 5 rokov. Dochádza postupnému zvyšovaniu veku rodičov a znižovaniu počtu detí v rodine. Mendelová (2014) hovorí *dvojkariérových manželstvách*, kedy rast vzdelanosti a kvalifikovanosti, a tým aj zamestnanosti žien spôsobuje, že sa skraca čas rodičov strávený s deťmi a s ostatnými členmi rodiny. Okrem nedostatku času je problémom spôsob trávenia času, ale aj obmedzené možnosti na bezprostredný kontakt a „spoločný“ život, celkovo vypätý životný štýl, nesúlad medzi pracovnými a rodinnými povinnosťami. Ivankina, Kostin (2002 podľa Babulicová 2013) uvádzajú, že v rodinách absentuje kvalitná komunikácia medzi rodičmi a deťmi, prevláda autoritatívny štýl výchovy a neprimerané očakávania rodičov k deťom. Opravilová (2013) konštatuje, že mnohí dnešní rodičia však strácajú istú kontinuitu v tradíciách a výchove, ktoré sú prirodzené. môžeme len súhlasiť s vyjadrením Z. Matějčka (1998), že z historického hľadiska teda rodina zaznamenala nemalé zmeny. Vývojovo prešla od rodiny patriarchálnej po rodinu dvojgeneračnú, nukleárnu, od tradičnej po rodinu modernú až postmodernú, od rodiny s pevne stanovenými rolami muža a ženy po rodinu partnerskú. Zmeny sa dotýkali rozsahu a štruktúry rodiny, a tým aj bohatstva vzťahov v rodine, akceptovania alebo opúšťania určitého systému rodinných hodnôt, deľby práce a stability sociálnych rolí mužov a žien, otcov a matiek, foriem rodinného spoluzitia (Matejček, 1998). Pred materskou a základnou školou tak stojí výzva jej transformácie na inštitúcie, ktoré sa stanú miestom pomoci skvalitnenia rodičovskej starostlivosti.

3 Záver

Ako sa uvádza v publikácii OECD (2010, s. 65) efektívne vzdelávanie na úrovni školy sa opiera o dobré vzťahy medzi domov a školou a aj najmä preto by škola (teda najmä učiteľ) mala poznať rodinné prostredie svojich žiakov, aby skutočne k napĺňaniu antropologického modelu edukácie a kultivácii osobnosti žiaka mohlo dochádzať. Škola by mala nadväzovať na primárne socializačné prostredie a to aj z toho dôvodu, že plní významnú sekundárnu socializačnú funkciu a žiak sa v nej na rozdiel o prostredia rodinného podľa Štecha (2003, s. 423) naučí podriaďovať neosobným zákonom. Napriek negatívnym tendenciám súčasnej postmodernej doby nie je nevyhnutné ani vhodné resignovať a podľahnúť pesimizmu či ľahostajnosti. Podstatným znakom výchovy by mal byť pedagogický optimizmus, najmä ak do výchovy prinavrátime základné cnosti – vieru, nádej a lásku a k nim pridružíme hodnoty ako čas, rešpekt a vďačnosť. (Podmanický, Podmanická, 2011). Lemešová (2010) uvádza, že je na učiteľovi, aby správne dešifroval odoslanú správu dieťaťa, aby hľadal v danom prejave jeho aktuálnu potrebu. Z uvedeného vyplýva, že učiteľ musí hľadať, čo je za tým, keď sa dieťa správa agresívne, utiahnuto, alebo aj keď napr. nedokáže držať tempo v kreslení s ostatnými deťmi. Práve škola, ktorá poznáva žiaka na pozadí jeho širšieho a primárneho sociálneho prostredia dokáže podľa nás aktualizovať skryté potenciality detí a vzdelávať ich v duchu rešpektovania princípov inkluzívneho vzdelávania.

Literatúra

- Brunner, H. & Fluri, S. & Stadler, C. (2006). *Pädagogische Diagnostik in der Basisstufe. Positionspapier zahandender EDK-OST*. Bern: Pädagogische Hochschule Bern.
- Carle, U. (2001). *Kind-Umfeld-Analyse als Werkzeug für die Unterrichtsplanung*. Dostupné z <http://www.ganztaegig-lernen.de/kind-umfeld-analyse-als-werkzeug-fuer-die-unterrichtsplanung>

- Duchovičová, J. (2012). *Diverzita v edukácii*. Nitra: UKF
- Hejlová, H. a kol. (2013). *Nahlížení do Světa dětí*. Praha: PF UK, 2013.
- Kasáčová, B. & Vančíková, K. (2009). Intercultural education and professional development of the teacher. In *Borderland Sociopathology and Education : 20 years of Chair and Research Group of General Pedagogy 1989-2009*. Warszawa: Wydawnictwo Adam Marsalek.
- Lemešová, M. (2010) Problémové dieťa v škole. In Valihorová, M., Kaliská, L. (eds.) *Zdravá škola*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2010, pp. 366–370.
- Mareš, J. (2013). *Pedagogická psychologia*. Praha: Portál.
- Matějček, Z. (1998). *Rodiče a děti*, Praha: Avicenum.
- Mendelová, E. (2014). Súčasná postmoderná rodina a vnútorná deľba práce. *Sociální pedagogika / Social Education*, 2(1), 11–21.
- OECD (2011). *Doing Better for Families*, Paris: OECD Publishing. Dostupné z <http://www.oecd.org/social/family/doingbetter>
- OECD (2013). *Trends Shaping Education 2013*, Paris: OECD Publishing. Dostupné z http://dx.doi.org/10.1787/trends_edu-2013-en
- OECD (2015). *OECD Family Database*. Paris: OECD Publishing. Dostupné z <http://www.oecd.org/social/family/database.htm>
- Opravilová, E. (2013). Obrazy dětství a vzdělávání dětství. In Hejlová, H. et. al. *Nahlížení do světa dětí*. Praha: Univerita Karlova.
- Podmanický, I. & Podmanická, Z. (2011). Vývoj legálneho rodinného stavu v Slovenskej republike a axiologické východiská pre výchovu k manželstvu a rodičovstvu. In *Studia Aloisiana*, 2(1), 5–15.
- Szabová, M. & Vodičková, B. & Stupková, M. (2010) Podpora vzťahu učiteľ – žiak prostredníctvom tvorivých aktivít vo výchovnovzdelávacom procese. In Valihorová, M., Kaliská, L. (eds.) *Zdravá škola*. (s. 278–284). Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela.
- Štech, S. (2003). Škola nebo domácí vzdělávání? Teoretická kompilace jedné praktické otázky. *Pedagogika*, 53(4), 418–436.
- Vančíková, K. (2011). *Škola a spoločnosť*. Banská Bystrica: PF UMB, 2011.

Kontakt

Mgr. Mariana Cabanová., PhD.

Katedra elementárnej a predškolskej pedagogiky

PF UMB

Ružová 13

974 11 Banská Bystrica

e-mail: mariana.cabanova@umb.sk

Etické a sociální aspekty v oblasti vzdělávání a pedagogickém výzkumu

Sborník z XXIII. konference České asociace pedagogického výzkumu

Editoři: PhDr. Dagmar Šafránková, Ph.D.
doc. PaedDr. Ladislav Podroužek, Ph.D.
PhDr. Josef Slowík, Ph.D.

Recenzenti: doc. PhDr. Jan Šiška, Ph.D.
PhDr. Dagmar Šafránková, Ph.D.
doc. PaedDr. Ladislav Podroužek, Ph.D.

Vydavatel: Vydavatelství Západočeské univerzity v Plzni
Univerzitní 8, 306 14 Plzeň
tel.: +420 377 631 950
e-mail: vydavatel@uk.zcu.cz

Vyšlo: 2015

Vydání: první

Počet stran: 413

*Nositelé
autorských práv:* editoři
Západočeská univerzita v Plzni

ISBN 978-80-261-0551-0